ژیان وا لە شوێنێکی دیکە*..
شەرزاد حەسەن

لە دوای 'ڕاپەڕین'ەوە بە هەمیشە سەدا و وتاری زاڵ لەسەر دەکرمە بوون و گومانکردن ئیشی کردووە و ئاوازی ناسازی دەسەڵاتدارانی ئەمە لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە دەنگی هەموو کەسێک یان گروپ و لایەنێک کە ئەگەر بەرهەڵستکار و نا-قایل و ڕەخنەگر بووبێت سەبارەت بە واقیعی رامیاری و ئابووری و کۆمەڵایەتی، یاخود رەخنەی خۆیان ئاڕاستەی چۆنییەتی حوکمڕانی حیزبەکان بکەن کە نوقمن لە گەندەڵی و بە مۆڕاڵی، هەر پرسیارکردنێک لە راستی و ڕەوابوونی ئەو دەستەڵاتتە ستەمکارە، وایکردووە کەناڵەکانی راگەیاندن و ماس-میدیا بکەونە گەڕ و سەدەها هەقایەتی خیانەتکاری و پلانی دەرەکی و تابووری پێنجەمی ناحەز و لە باربردنی ئەزموونە ساواکەیان دەبێت بە مانشێت و سەروتار و دیبەتی بەتاڵ و بیانوو هێنانەوە بە داڕووخان و شکستی کۆی هەیکەل و پەیکەری دەوڵەتداری فشؤڵی ئەوان، بەئەوەی دان بەو راستییەدا بنێن کە لە ئەزموونی کارکردەی سیاسەت لە ماوەی ئەم (٣٠/ سی) ساڵەدا، ئەوەی سەلماند کە دەستەڵاتدارانی کورد دونیای خۆیان جیا کردەوە لە دونیای ئەو ملیۆنەها مەردمگەلەی کە لەسەر ئەم خاکە دەژین کە دیارە عاشقانی دەستەڵات و عەرشی کەلاوە دیوارێکی زێدە بەند و ئەستووریان بونیاتنا کە ملیارەهای تێدا خەرجکراوە کە ئەوان لە ئێمە داببڕێت، هەتا بەوانەشی کە کەمێکە خۆشگوزەرانن و سەر بە چینی ناوەڕاستن، بەو مانایەی کە گومانی تێدا نییە گروپ و بنەماڵەی میراتگر و دەستەیەکی پادشا ئاساکان کە خواهانە فەرمانڕەوان و لەماندەخوڕن وەک ئەوەی مەگەل بین، بە دەرگاوان و وەرزێر و گزیر و کارەکەر و کەنیزەک کۆیلە و و کۆی دەست و پێوەندی ناو کۆشکەکانی خۆیانمان دەشوبهێنن.. بارەکەڵڵا یان بارەکەلئیبلیس-و!

ئەوان هەمان ژیانی پادشاکان و شازادەکان دەگوزەرێنن لەسەر حیسابی ئارەقە و فرمێسک و خوێنی ملیۆنەهای بندەست و ستەمدیدە و نەدارای ناو ئەم ئۆردوگایەی کە تەلبەندکراوە و ناوی کوردستان-ە یان گورگستانن بەدەر لە خەڵکی خاکەڕا و بندەستی باوک و پاتریارکە کورد-زمانەکان؟ ساڵ دوای ساڵ دونیای سیاسەتبازە سەرمایەدارەکان بە تەواوی دوورکەوتەوە و دیوارێک کەوتە نێوان ئێمە و ئەوان، درۆیەکی گەورەیە بڵێین لە هەمان جوگرافیادا دەژین و خاوەنی هەمان

مێژوو بین.. مەحاڵە، ئەوان بە تەواوی خۆیان جیاکردەوە و وەکو خواوەندەکان بە تاوێک هاتنە سەر زەمین و تێکەڵ بە ڕەشە خەڵکەکە و عەوام بوون و پاشان چوونەوە ئاسمان و وان لەژێر عەرشی یەزدان و بەهرەمەند لە عەیش و نۆشی بەهەشت ئاسا.. ئەی وا نییە.. مەگەر لای خۆمان بە دەوڵەمەندەکان ناگوترێت خواپێداوەکان؟

هەموو حکومەتێکی پاکزاد پێویستی بەوە هەیە کە ڕێگا بدات هاونیشتمانیانی سەر خاکەکەی خۆیان لە چۆنییەتی فەرمانڕەوایی و دەوڵەتداری پشکی بەشداریان گەورە و بە هەڵمەن بێت و لە خۆشی و ناخۆشیدا هاوبەش بن، بەواتا گەر نان هەیە.. با بە هەمووان بێت، گەر نییە.. دە با هەموومان پێکەوە برسی بین، نیشتمانپەروەری و ڕۆحێکی پارتیزانی و شەرعییەتی شۆڕشگێری موڵکی چەند سەرۆک و بنەماڵەیەک و حیزبێک نییە، ئەوەی لە دوای 'ڕاپەڕین'ەوە کوشندەتر بووە، بە ئەنازەیەک کە ئەو ڕۆحی شۆڕشڤانی و پارتیزانەی هەبوو مرد، یان وا ڕاستترە بڵێین: کوشتیان، هەم لەلای کۆنە شۆڕشگێڕەکانی سەردەمی شاخ مردووە و هەم نەوەی بەر لە ڕاپەڕین و دوای ڕاپەڕینیش بە تەواوی تەرا و ئینتیمای نەما، چونکە بە هەزارەها مرۆڤی کورد، گەر نەڵێم ملیۆنەها یە، وەک دەرۆزەکەری بەر قاپی خواپێداو و گەورەکانیان لێهاتووە، کە دیارە ناکرێت داوا لە دەرۆزەکەر و سواڵکەرەکان و بێ لانەکان بکەین خاک و خەڵکی خۆیان خۆشبوێت، یان داوایان لێبکەین نیشتمانی خۆیان لەلا جوان بێت و لە سەروەختی هێرش و پەلاماری دوژمناندا، داوا لە گەداکان و بێماڵەکان بکەین بەرگری لەخاک و نەتەوە بکەن.

دەستەڵاتدارانی کورد لەو (٣٠/سی) ساڵەدا هەرەمی خۆیان جیاکردەوە لەو ڕەشە خەڵکە، لۆرتەکانی/ یان 'لۆردەکانی' ناو سیاسەتگەرایی کوردی خاوەنی هەمان قوتابخانە و خەستەخانەو سەیرانگەکانی هەژاران نین، هەمان نان و بەرگ ناخۆن و لەبەرناکەن، لە فرۆکەشدا 'لۆجی' جیاوازیان هەیە و پەردەیەک لە ئێمەی ڕەشەکی جیایان دەکاتەوە، بەر لەوەی سواری فڕۆکە بن لە (VIP)پشوویەک دەدەن و دەخۆنەوە، لە هەمان ئاهەنگدا بەشداری ناکەن کە هەتا گەر ئێمە تیایدا مەیموونی سەماکەرە بین، گۆڕستانیشیان لەهی ئێمە ناچێت، بگرە بە هەمان نوکتەی ئێمە پێناکەنن، پرسەکان و گریانیشمان لە یەکدی ناچن، قەڵا و قوللە و کۆشک و تەلار و بارەگای سەرۆکەکان وان لە شوێنی زۆر خۆش و بڵند و قایمدا، کە پتر داگیرکردنی ئەو سەیرانگا و هاوینە هەوارانەیە کە «بەعس» نەیتوانی داگیریان بکات، کەچی پێشەوا و سەردارانی کورد بە تەلبەند و شوورای بڵند خۆیان لە

هەمووان جیاکردەوە، حەزیان بە ترۆپکی گرد و شاخەکانە، ماڵی هەندێکیان سەدەها دۆنم زەوی و زارە، لەوە دەچێت هەمان هەوا هەڵنەمژن کە «عەوام و مسکێن» هەڵیدەمژن. هەمیشە سوپایەک لە چەکدار و جێبی جام ڕەش ئەوان لە خەڵکی دوور دەخاتەوە، هەر گومانکردنێک لەو جۆرە ژیانە خواهانە و شاهانەیە کە خەڵکانی دیکە لێی بەهرەمەند نین، لە چاوی ئەوانەوە وەک ئیرەیی و بەغالەت و بێ وەفایی تەماشا دەکرێت، یان ڕەتکردنەوە و ڕێزنەگرتنی ئەمەیە بە ئەوان کە حیساب بۆ ئەو هەموو تێکۆشان و ڕەنج و خوێنەی سەردەمی بەرخودانی قۆناغی شاخ ناکەین و سپڵە سک ڕەشین.

ئەم روانینە چەوتە وەک ئەوە وایە هەموو کوردگەل بە هەتاهەتایە ناچار بێت قەرزی قۆناغی بەرگری و بەرخودانی شاخ بداتەوە، کە تیایدا کوڕگەلی خانەوادە هەزارەکان شەهید بوون نەک هی فیرعەونەکانی زەمان. شەرعییەتی شۆڕشگێڕی مانای ئەوە ناگەیەنێت کە ئەوە کۆشکنشین بن و بە ملیۆنەهاش کەلاوەنشین و گووفەک-نشین، ئەوە خوان و سفرەتان چەور بێت وبە هەزارەهاش لە ناو زبڵخانەکاندا بگەڕێن بە ئەوەی لە پاشماوەکانی ئەوە بخۆن، شۆڕشگێڕی و خەونی ئازادی راستەقینە ئەوەیە کە هەمووان لەو خێرو خۆشی و ئازادییە بەهرەمەند بن کە وایکرد هەمووان بۆی بجەنگن نەک تەنها ئەوە، بەوانەشی کە لە شارەکان و گوندەکان بوون و پاڵپشتی شۆرش بوون بە جۆرەها شێوە. ڕەنگە لەم سەردەمەدا «غاندی» و « نێلسن ماندێلا» دوو نموونەی جوانی ئەو چەشنە تێکۆشانە بن کە ڕەوشتی بەرزی تێکۆشان قیبلەنومایان بوو، خاوەنی ئەوە بوون کە خەڵکی هەیانبوو. زیاتر نا، بە واتا خوێن و فرمێسک و ئارەقە و هاوار و ناڵەی ئەوان هی ئەوەش بێت، شۆڕش بۆ خۆی لە ناوەڕۆکدا ڕۆحێکی سەفیگەرانە دروست دەکات کە تا ڕادەیەک وا لەو کەسە دەکات ئازادی و خێر و خۆشی ئەوانی دیکە بخاتە پێش حەز و تەماع و دەستەڵاتەکانی خۆی، سازدانی ژیان و گوزەرانێکە کە ئەوانیدیکە شاگەشکەی ببن و تێی دەستەڵاتداریش شادومان بکات، وەک ئەو باوک و دایکەی کە ئامادەن خۆیان برسی بکەن بەو مەرجەی منداڵەکانیان تێر و پۆشتە و پەرداغ بن.

ئەمەیان ئارەزووێکە بۆ خۆشبەختی هەموو خەڵکانی چوار دەورت، سیاسەتباز و سەردارەکانی کوردستان ئارەزووی پێچەوانەیان گەورەترە کە پڕە لە تەماع و چڵێسی و نەوسنییەکی کوشندە بۆ دەستەڵات و هەموو ئەو ناز و نیعمەتەی کە پلە و پایە لەگەڵ خۆیدا دەیهێنێت، لەوەدا ناچارین کە سەیری هەموو ئاغاکانی سیاسەت بکەین لە

‘ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست’دا کە شەهوەتێکی کوشندە و هەمیشەییان هەیە بە پارە و پلە و پایە کە بە مەرگ یان کوشتن و تێرکردن کۆتایی هاتووە، چڵێسی و نەوسنییەکە کە لە برسییەتییەکی کوشندەوە سەرچاوە دەگرێت کە تێربوونی بۆ نییە، کە مەرج نییە برسییەتی ناو سک بێت، دەکرێت سایکۆلۆژیا یارمەتیمان بدات کە لەو دەندەیە تێبگەین بە هەموو دونیا دەخوات و تێر نابێت. بۆچی دەبێت بە «شایلۆک»ی ناو شانۆگەرییەکەی «بازرگانی ڤینیسیا»ی شکسپیر کە چەندە دەوڵەمەندتر بێت، چاوچنۆک و قرچۆکتر دەبێت، قەرزەکانی لە بری خوێنمژینی ئەوانیدیکە بە گیرفان و نەدارایە!

پێکەوە ژیانمان لە ناو هەمان جوگرافیا و مێژوودا وامان لێناکات کە وا هەست بکەین هاوشان و تەبا و تفاق لە ناو هەمان پەیوەندی مرۆڤانەداین، چونکە ناهاوسەنگی و جیاوازییەکی گەورە لە نێوان ئەو دوو ژیانەدا هەیە کە هی دەسەڵاتدارەکان و خەڵکی بندەستە: چی وەک ڕۆح و چ وەک جەستە و پێویستییەکان و کەرەستەکانی بەردەستی ئەوان و خەڵکی جیاوازن، خەون و خولیا و خەمی جیاواز، ئەوان لە شوێنێکدان کە مەحاڵە هەمووان بتوانن بە ئاسانی بچنە ناوی و تیایدا بژین، سەر بە هەمان زەمەن نین، دەسەڵاتدار تاقانەیە و هەم دونیای تایبەتی خۆی هەیە کە دەگمەنە، لە چاوی دەستەڵاتدارانەوە ئەو ڕەشە خەڵکە وەک تەنێکی هاوشێوە وان و هیچ تایبەتمەندییەکیان نییە، حەز و هیوا و هەوەسێکی ئەرستوکراتیانە وا کوشندە لە خوێنی کەسانی دەستەڵاتخوازدایە کە هەرگیز دەستبەرداری نابن، بوون و هاتنی ئەو هەموو دونیا سادە و غەمگینەکەی ئێمە دەشڵەژێنێت، ئەوان بەوایان وایە کە خوێنێکی شین نەک سوور بە دەمارەکانیاندا دەگەڕێت، نوێنەری هەڵبژاردە و یەکەمی یەزدانە لەسەر زەوی، هەموو دونیا هی خۆیەتی، ئەو شوێنەی من و تۆش جێگەی تایبەتی ئێمە نییە و مافێکی ئادەمیانە و خاکەڵایی خۆمان نییە، چونکە ئەوی دەسەڵاتدار میهرەبانە و بەخشیویەتی بە ئێمە، مەرجی دەستەڵاتدار ئەوەیە کە زۆرتر بخوات و جوانتر و چاکتر لەبەر بکات و جێگەی تایبەتی خواهانەی هەبێت، تاوەکو زۆرتر بژی و ئاگاداری ئێمە بێت، ئەگینا بێ «ئەو» هەر هەموومان بێ جێگە و ڕێگە دەبین و دەفەوتێین، ڕێک وەک باوکی من کە دەبوو هەر هەموومان، بە دایک و خوشک و براکانمەوە، دەستەو نەزەر لە بەردەمیدا بوەستین و خوانی بۆ برازێنێنەوە، چونکە «ئەو» ڕەنجی کێشاوە و گەر نەمێنێت گورگ دەمانخوات!

هەمیشە جێگە و بالینگی باوکە لە بنەبانی ژوورەکە بوو، ئەمەش لە

پایینی و لە خوارەوە دادەنیشتین، ئەم حکومەت و میرییە چەندە لە ماڵە شێواوەکەی ئێمە دەچێت. ماڵ وەک شوێنێک هی باوکە بوو، ئامادەگی ئێمە لە ماڵدا لە وەختی هاتنەوەی ئەودا ئەوپەڕی ڕێز و وەفا بوو کە پێ بوو لە ملکەچی و ترس، هەروەک چۆن نیشتمان هی ئاغاکانی سیاسەتکارە و زۆرینەی ئەوانیدیکە کرێچین، خاکەکە گوایە کە ئەوان ئازادیان کردووە و تا ماوین ئەرکە لە سەرمان سوپاسگوزار بین، هەر وەک چۆن باوکە شەوان دەچووە گژ دایکمان و لە هەمان ژووردا خۆمان مت و کپ دەکرد، هەتا گەر دایکە ئاسوودەش نەبووایە، ئەو هەر بە زۆردارەکی لاقەی دەکرد و لە تەکیدا جووت دەبوو، ئێمە دەبوو خۆمان بکەین بە خەوتوو، ڕێک هەمان وێنەیە کە دەسەڵاتدار گەر خاک و خەڵک ئەتک بکات، مادامەکە هی خۆیەتی و ئازادی کردووە، مەرجە هەمووان خامۆش بن، هەر بۆیە مەردمگەل بە ماڵەکان و نیشتمانی خۆیان نامۆ و نەناس دەبن، بە ئەو ڕۆحەی کە کەمان بکاتەوە، مەحاڵە بانگەشەی ئەوە بکەین کە لە هەمان کات و شوێندا دەژین، ئەمەیان دەخەکە کە لەڕووی فیزیکییەوە لە تەک یەکتریدا دەژین، بەڵام وەک ڕۆح و ئینسان دوورین لە یەکترییەوە و نزیکیمان لە یەکدی درۆیەکی گەورەیە، ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئێمە پڕە لە درۆی خۆشەویستی و پێکەوە ژیان، بەڵام چ بە ئاشکرا و چ بە دزییەوە ژێر بەژێریش بەت پڕە لەجەنگ و دوژمنکاری، چونکە ڕۆح ژەهراوی بووە..(ژان پۆل سارتەر) واتەنی “ئەوانیدیکە بۆ من دەبنە دۆزەخ”.

ئەوەی کە لە سەرەتای ڕاپەڕینەوە سەبارەت بە ئازادی وتراوە، وای نەکردووە کە مرۆڤەکان خاوەن ویست و سەرکەشی و شکۆمەندی خۆیان بن، هیچ دەزگایەکی پەروەردە نادۆزینەوە لە ماڵ و مەکتەب و مزگەوت و بە حیزبیشەوە لەو ویست و شکۆمەندییەی نەدابێت، گەر لە دەرەوە چەند زیندانێکی سەردەمی “بەعس “رووخابن، ئێمە بووین بە خاوەنی زیندانی کوردی و لە هەمووی خراپتر هیچ پەروەردەیەک نەیتوانی ئەو بەندیخانەیەی ناو ڕۆحی مرۆڤەکان بڕمێنێت، تۆ بڵێیت ئازادی و سەربەستییەک هەبێت لە دەرەوەی تێگەیشتنی ئێمە و لە دەرەوەی ئەم جیهانە و لە سەرووی سروشتەوە کە ئێمەی گێلحە تێینەگەین و نەیزانین چییە.

دەسەڵاتدار وەک یەزدان دوورە، لە جێگەیەکی دیاریکراو نییە بیگەینە و گفتوگۆی لەتەکدا بکەین. هەتا ئاسان نییە بە زۆردارەکی و هەڕەشەش لە خۆمانی نزیک بخەینەوە، ئەم هەرگیز ناچار نییە ئەو خەڵک و عەوامە ببینێت و بیدوێنێت، گەرچی جێگەیەکی دیاریکراوی نییە، بەڵام خودا ئاسا لە هەموو شوێنەکاندایە و هەزارەها چاو و

دەستی هەیە كە كەی حەزی كرد بۆ خێر بێ یان شەڕ بە كاریان دێنێت. گومانی گەورە لەوەدایە كە ئاخۆ هەر هەموومان لە نێوان هەمان جیهاندایین، یان دوو جیهانی جیاواز، یاخود چەندین جێگە و پێگەی جیاواز كە لە نێوانیاندا هیچ پردێك نییە؟ ئاخۆ خاوەن هەمان زمان و كەلتوورین؟ كێ سەنتەری ئەم ژیان و بوونەیە و كێ پەراوێز كراوە؟ ئاخۆ هەمان ئ□استە و ئارەزوو هەیە بۆ كۆبوونەوە لەسەر خوانێك و لە گۆڕەپانێكدا كە میهرو سۆز و خۆشەویستی زمانی ئاخافتن بێت و عەقڵ بەركەماڵ بێت؟ چەندە ویست و نیازە پاك و راستەقینەكان ئاڵ و گۆڕ دەكەین؟ چەند هێزمان هەیە فەرمان بە شەیتان و دڕندەكانی ناو ناخمان بكەین بۆ تاوێك بخەون؟ بایی چەند دەتوانین لەو خودپەرستییەی خۆمان دەربچین؟ چ مۆدێلێكی ئەخلاقی سیاسی و فیكری و كۆمەڵایەتی لەناو ئەم كولتوورەی خۆمان پەسەندە؟

هەموو پەیوەندییەكی مر□قد□ستانە بێ سەربەخۆیی و ئازادی دوو لایەنەكە: مەحاڵە، جا چ پەیوەندییەكی سیاسی بێت یان عاشقانە، لە نێوان دەسەڵاتدارێكی زاڵ و كەسانی بێ ویست و ژێردەستدا هیچ پەیمانێكی مر□قپ□روەرانە لە ئارادا نییە، هەر دوو لایەن و بەرە وان لە ناو هەمان دونیادا، بەڵام ئەو جیهانەی تیایدا نیشتەجێین، هەمان جیهان نییە، رەنگە واقیعی و كۆنكرێت بێت بۆ هەر دوو لایەن، چ سەركردەكان بن و چ بنكردەكان، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هەمان جیهان نییە بۆ خۆشی و ناخۆشی هیچ كامیان، بەشدارییەك لە ئارادا هەیە لەسەر هەمان خاك، بەڵام بە خەم و خولیا و خەونی جیاوازەوە، پەیوەندییەكی ناڕێك لە ئارادایە كە پتر پەیوەندی “بكەر” و “بەركارە”، ئاغا و كۆیلە. بابا□ت و شتگەلێك لەبەرانبەردا هەن، بەڵام جیهانێكی هاوبەش نییە بۆ هۆگربوون و پێكەوە ژیان، لەسەر دوو لێواری دوور لە یەكدی سەر خەرەندێكی قووڵ و هەزار بە هەزاردا دەژین، نە هاوكووف و هاوشانی یەكدین و نە دەتوانن ببنە جێگر و زمانحاڵی یەكدی، ئەم دووربوونەی دەستەڵاتداران لە رەشە خەڵكەكە وەك دۆخێكی ناتەندروست هەم گشتگیرە، چونكە ئەوان وەك تەنێك حەشاماتەكە دەبینن، كە پتر لە پەیوەندی شوان و مێگەل دەچێت، بەو مانایەی شوانەكان وەك سوود و قازانجی تایبەت بە خۆیان سەیری مەڕو ماڵات دەكەن، نەك وەك ژمارەیەك لە گیان لەبەری ناو سروشتێكی زیندوو، یان وەك بولبولی ناو قەفەز كە جوانی و خۆشییەكەی لەوەدایە چەند خۆشخوانانە بۆ خاوەن قەفەز بچریكێنێت. هەمیشە گەورەكان ناویان هەیە و دەناسرێن، بەڵام خەڵكی رەشۆكی بێ ناون و وەك حەشامات و تەنێكی بێ ناسنامە و گەوهەر دەردەكەون، دەستەڵاتداران رابردووی خۆیان جیا دەكەنەوە، ئێستاشمان تەواو

جیاوازە، بە ئایندەش بەھەمان ڕێگادا ناڕۆین، بە چوونە ناو بەھەشت و دۆزەخیش کلیلەکانی دەرگاکان وا دەنێو گیرفانی ئێواندا، لەسەر چاکە و خراپەی مەردمگەل سزا و پاداشت دەکەونە چنگی خوداوەندەکانەوە.

لەم ناو وەھا جیھانەکەدا گەڕان بە دوای زمانێکی هاوبەشدا کە دەنیامان بکاتەوە لەوەی ئەمەش خاوەنی بوونێکی ڕاستەقینەین لە تەک ئەوانیدیکەدا، زمانێک کە بە مانا ئاشکرا و نادیارەکاندا بتوانین دەست بە هەمان فەرھەنگ ببەین کە ئاماژە و کۆدەکانمان پێ بکەنەوە، بگەڕێینەوە سەر زمانی دایک بەر لەوەی بارگاوی بووبێت بە هەموو ئەو مانا و نیاز و حەزانەی کە ئەمە و ئەوانیدیکەی لە یەکدی جیا کردەوە، زمانێکی نەرینەیی پێ لە توندوتیژی ئەوان کە تیایدا خۆ بە نەمر و خوداوەند بزانن، ئەمەش فانی و بەندەی لە ڕێلادەر و گوناھبار، مەرجە بگەڕێین بۆ زمانێک کە وەفادار بێت بە ژیان خۆی، بە گەشەکردن و کامڵبوون و گەیشتن بەوی دیکە، گەرچی ئەو زمانە هاوبەشەی خەونی پێوە دەبینین کە لە نێوان ئەو دوو لایەن و بەرەیەدا هەبێت بە ئاشتیەوانی کە کەوتوونەتە دوو دونیای جیاوازەوە، کە بەرەیەکی زاڵە و بەرەی دووەم بندەست و کۆیلە، دەزینەوە وەھا زمانێک لە مەحاڵە نزیک بێتەوە، هەر لەبەر ئەوەشە کە دیالۆگ و گوێگرتن لە یەکدی وەھا گران و ئەستەم بووە، ئەمە پێویستیمان بە زمانێک هەیە کە یارمەتی هەمووان بدات کە بێنە ناو بوون و ژیان و دۆخێکی شیاو بە مرۆڤ، زمانێک کە لەگەڵ ڕسکان و زمان پژاندا بمانگۆڕێت و گەورەترو عاقڵترو فامیدەترمان بکات، یارمەتیمان بدات لەوەی بێینە ناو جیھانێک کە پێکەوە هەڵبکەین، کەچی جیھانە جیاوازەکان پتر لە یەکدی دوور دەکەونەوە، بە ئەبەد زمانی دایکمان لەیاد دەچێتەوە و دەکەوینە ناو هەرەمی زمانی باوکە ستەمکار و چەوسێنەرەکان کە بە زمانی خوێن لەگەڵ یەکتری دەدوێن، زمانێک زاڵە کە بە ڕۆحی پیاوە جەنگاوەرەکان و خوێناوی دەستیان سواغ دراوە، زمانێکە لەو کاتەوە لە یادمان چێتەوە کە لە سەروەختی ناوک بڕین لە دایکانی خۆمان جیامان دەکەنەوە، ئەو کاتە درامییەیە کە بە ناوی باوکەکانەوە بانگ دەکرێین. نەک دایکانی گەوزیو لە ناو خوێناو و ئازارچەشتوو بە ژانوژور، کە ناوکەکە بڕا و لە کۆشی دایکە جیا بووینەوە بە واتا لە ماڵ جیا دەبینەوە، لە هێلانەی یەکەم کە هەر هەموومان دەتەرێین تا دەگات بە دوا تەرانی هەتاهەتایە لە ماڵی دووەم کە 'نیشتمان'ە، نیشتمانی باوک و پیاوە خوێنخۆرەکانی ناو خۆیان بەربەرییەکان.

ئیدی زمانێک نامێنێت لەگەڵ خودی ژیان و خۆشنوودی و میهر و خۆشەویستی و زیندەگی و بوونی خەمان و ئەوانیدیکە ئاشتمان بکاتەوە، زمانێک کە تەنها بەو ئاقارەدا دەمانبات کە بەردەوام بین و بمێنین و لە ورتە ورت و ورێنەکردندا بەردەوام بین، لە خۆگوزەراندن و خۆلەوەڕاندن و خۆسەرقاڵکردن و خۆسارکردنی جوانی، زمانێکە پێ بە پێستی ژیانێکی کولەمەرگی و رۆژ بەرێکردن و سیاسەتی ‘مەمرە و مەژی’. لە بەرانبەریشدا ئیمپراتۆر و فیرعەون و بارۆنەکانی سەدەی بیست و یەک دەپرسن کە بۆچی قسەمان بیرچۆتەوە و زمانمان چۆتە کلیلەوە، یان کە دەدوێین بۆچی تێمانگەن و ئەوەیان چ زمانێکە لەسەر زەمین کە ئێمە بە خۆمان دامانتاشیوە و لە هەموو فەرهەنگەکانی دونیادا دەگەڕێن بە مانا شاراوە و ئاڵۆزەکانی.. کەچی نایدۆزنەوە. هەر بۆیە پتر داخدار دەبن و بە زۆر دەمانخەنەوە ناو کلاسەکانی زمان فەربوونەوە تاوەکو سەرلە نوێ و بە هەمیشە فێری زمانی ئەوان بین و تووتی ئاسا لاسایی ئەو نیوە بنیادەمانە بکەینەوە کە میراتگری سەر و ماڵی ئێمەن، ئەوسا ئێمەیان زمانێک نابەت بە خۆمەینی رۆحێکی یەکگرتوو، بە پێکەوە بوون و ژیان، ئەوەی فەرمان دەکەن زمانێکە پێ لە غوربەت و تەوەللابوون و هەلاهەلا بوون و پەرتبوون.

گرفتی زمان لەوەدایە کە وەک هەبوویەک بەسەر یەکەوە دروستکراوی مرۆڤ خۆیەتی، بەڵام لەگەڵ تێپەڕبوونی زەمەندا کارگەیەکە مرۆڤ پەروەردە دەکات و سەرلە نوێ بە بوون و ژیان ئامادەی دەکاتەوە، لە دونیا تەران و غوربەت و نامۆبوونی کوشندە بە تەنها لە ناو شوێنەکان و سەردەمەکاندا نییە، بەڵکو نامۆیی و غوربەتی یەکەم لە ناو زماندا دەڕسکێت کە هەر هەمووان بە هەموومان نامۆ دەکات، رێک وەک هەنووکە و ئا لێرەدا. نەمانی زمانی دایک و پیسبوونی بە زمانی باوکە دەسەڵاتدار و ستەمکارەکان، بزرکردنی هەموو هەلانە و پەناگاکان و جوانییەکانە، پچڕانی پەیوەندی ئێمەیە لەگەڵ ئەواندیکە و ڕمانی هەموو ئەو پردانەیە کە جیهانەکان بە یەکدییەوە دەبەستنەوە. سەرەتای زاڵبوون بەسەر مرۆڤدا و کۆیلەکردنی بە تەنها زاڵبوون نییە بەسەر جەستە و زیندانی کردن و کەلەبچە لە دەست بەستن و زنجیر و سندم لە پێبەستن، بەڵکو زاڵبوونە بەسەر ئەو زمانەی قسانی پێدەکەین، یان لەسەندنەوەی زمانێکە و سەپاندنی زمانێکی دیکەی دەسەڵاتدارە، زیندووترین نموونەش زاڵکردنی زمانی عەرەبی و فارسی و تورکییە بەسەر ئێمەی داگیرکراودا، کە دوا جار بە داگیرکردنی عەقڵ و رۆح کۆتایی دێت.

سیاسەتخوازی کوردی لەمرۆکەدا پێماندەڵێت ئەمە هیچ زمانێکمان نییە بۆ گفتوگۆ و گردبوونەوە و چوونە ناو ژیان و ئاشتبوونەوە، «تی. ئێس. ئیلیەت»ی شاعیر واتەنی، "ئەو زمانە چەندە لە خشەخشی قاچی مشکەکان دەچێت کە بەسەر شوشەی شکاودا ڕەدەکەن" بەواتا دامڕاو و بەتاڵ لە مانا جوان و بەهادارەکان. مێژووی خوێناوی ئەمەو شەڕەی براکان لە بەرانبەر یەکدیدا، لە هەموو پارچەکانی کوردستاندا، بەڵگەی نەبوونی زمانێکی هاوبەشە کە تا هەنووکە درێژەی کێشاوە، شەڕی نە ئەمارەتی کوردی و خیانەتی هۆز و تیرە و خێڵەکان لە یەکدی و سی/٣٠ ساڵ لە ئەزموونی حوکمڕانی پڕ لە قەیران و شکستی سیاسەتی ئەمە و گەیشتی بە بنبەست بۆ خۆی مردنی ئەو زمانەیە.

ئەو جیهانەی لەو بیست ساڵەدا دروست بووە، جیهانی دەستبژێرەکە لە سیاسەتبازانی قاچاغچی و نەوتفرۆش و قۆنتەراتچی و فەرهوود ڕەفتار و ملیاردێری بە خەون کە لەسەر خوێن و فرمێسک و ڕەنج و ئارەقەی ملیۆنەها دەلەوەڕێن، ئەو دەستەڵاتدارانەی کە لە ناو جیهانێکدا دەژین کە خۆیان دایانمەزراندووە و ڕێنوما و بەسەرەی ئەخلاقی تێدا ونبووە، تاکە زمانی هاوبەش لە ناو ئەو پەیمانە ستراتیژییەی کە لە نێوان سەرانی حیزبەکاندا مۆر کراوە، پەیمان و ڕێکەوتنێک بووە لەسەر دابەشکردنی بازاڕەکانی کوردستان بەوپەڕی وەفا و شەرەفی بازرگانە لە خەم ڕەخسیوەکان کە یان سەر بە زۆنی زەردن یان زۆنی کەسک/سەوز. ئەمەیان دوو جیهانی جیاوازە، جیهانێک بە ڕەشە خێڵەکەکە کە وان لە ژێرزەمینەکان و کۆلاوەکاندا، جیهانێکی دیکەش کە تیایدا هەموو سەرزەمین هی ئەوانە و بۆ خۆیانە و بە هەمیشە بە میرات دەیدەنەوە بە فرزەندەکانی خۆیان، وڵا تەکە یان جیهانێکە کە تاپۆکەی و قەچانی ڕەشی وا لە گیرفانی چەند کەسانێکدا.

دامەزراندن و چوونە ناو پەیوەندی مرۆڤپەروەرانە وا دەخوازێت کە هەر هەمووان پێکەوە لە هەمان جیهاندا بژین، لە خۆشی و ناخۆشی و خەون و خولیا و خۆزگەکاندا پشکی هاوبەشمان هەبێت، لە خوڵق و خوو و خدە و موودی هاوبەشەوە تا دەگات بە گوتاری هاوبەش، ڕۆح لە تەک ڕۆحدا بدوێت و بوونەکان بە یەکدی خۆیان گەرم بکەنەوە، گەر ئەمە بە نیازی ئەوە بین کە پێکەوە بژین، پێشمەرجی پێکەوەبوون و دۆزینەوەی ئەو زمانە دزراوەی لەمان زەوت کراوە، دەرچوونە لە خۆپەرستی و چڵێسی و نەوسنی هەتاهەتایە. گەر قووڵتر بڕوانین. گومان لەوەش دەکەین کە هەمان هەوا هەڵمژین و هەمان شیری پاکی دایکانی خۆمان خواردبێت!

ئاخ ئوی ک گوبستی دبین ل قس و هات و هاوار و غب غب، وتووژ و دمتقیکی پ مانا و راستقینی یان ب تنها دنگ دنگ و ل زار دت در و ب تنها هوا دشونت و هیچی دیک؟ ئاخر ماناکانی ژیان ب تنها ل پیوندی هموو کسکان و لاینکان و برکاندا دسازت و ک زمانکی هاوبش پردی نوانیان، ئوی ک دگوزرت یارمتیمان نادات ئو جیهان بناسینو ک تیایدا دژین، جیهانک ل بری ئوی تیایدا ئقر بگرین و هگری بین و نیشتج بین، پتر تیایدا سرگردان و و دبین، وها جیهانکیش شیاوی رتکردنو یان هوشاندنوی، جیهانک رووی ل وران و خاپووربوونکی رحی و ماییی، گرچی تاورکان و باخانکانی بند ب پوش بوستن، جیهانکی وا وک ئو وای بر زبری کارساتکی گوری سروشتی یان مریی کوتبت، ک وا بکات هتا زوو هر هموو ملکانی ئاسمان و ماسییکانی ناو رووبار و زریاکان و گیاندارانی سر وشکانی و مردمگلی سر زمین بیر ل هاتن و سرهگرتن و فین و بجهشتنی بکنو و ئاو ندنو!
ئو کچ و سرهگرتنی نیو سدی رابردوو بگی لسر نبوونی ژیان لر، ب تایبتی لو سی سای دواییدا ک داستانی گورترین کچوی تمارکردوو، "رامب-ی شاعیر واتنی: ژیان وا ل شونکی دیک!"
گرفتک لودا نی ک گومان بکین ل بوونی زمانکی هاوبش، زمانکیش هبووبت، هیچ یاسا و رسایکی سینتاکسی (syntax) تدا نماو، پیوی ل رزمانک ناکات ک ب ئاوگ و گفتوگی دوو لاین و دوو کس و دوو تاقمدا تپریبت، هیچ ریزکردنک و رک و پکییک ل رستسازی و داشتنی زمانکدا نادزینو، پیوندییکانی وشکانی ناو رستکان لمان ون دبن، چونک پیوندی ئینسانی و رحی نوانمان بزر و شاراوی، وک کی جیهانی خوداوندکانی سر ئم خاک ل ئم شاراوو بزرن، وک شاردنوی ناوی پروژ و قنترات و پلانکان و ژماری پار و پوولکانتان و رووگ و ئاراستی سفرکانتان، تقت و داخراو وک کشک و تلار و قاسکان و بانقکانتان، دانی گوری ئوی بسر شان و کی ئو خکو هاتنو ناو شارکان، بسر رووباری خون و فرمسک و ئارقی هزارها پینو ناو باخچکانی شار، کچی هنووک وان لودیو دیوار و شورا بندکان، چقیونت ناو کورسی گرانبهاکانتان و تاز زحمت بوو واز لو حرمسرای بنن و کمک لو تخت و تاراج بن خوار و گو لو شخک بگرن ک ناچارن هاوار بکن بکو خوداوندکانی

سەرزەمین ئاوڕێک لەو هاوارە و ناڵەیە بدەنەوە، ئەوەش بەباک لەو نواندن و نمایشە خوێناوییەی سەر سەکۆکان و سەر جادەکان و بەر بارەگاکانتان، هەروەک ئەوەی شانۆگەرییەکی تراژیدی «شکسپیر» بێت و چاوەڕوانی تەواوبوونی نمایشەکە بکەن و هیچی!

شەرزاد حەسەن

---

* تایتلی ئەم وتارە لە شاعیری فرەنسا-یی “ئارتر رامبۆ: ١٨٥٤-١٨٩١” وەرگیراوە کە دێڕە شیعرەکە، کە دواتر رۆماننووسی “چیکی” ‘میلان کۆندێرا: ١٩٢٩-‘ کردی بە تایتڵی رۆمانێکی خۆی هەر وەکو خۆی “ژیان وا لە شوێنێکی دیکە” کە دیارە سەرسامیم بەم رۆمانە وایکرد کە لە ئینگلیزییەوە وەریبگێڕمە سەر زمانی خۆمان.